

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

1868

5

ВОЈИН

БРОЈ

34

1. Децембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЪЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Веројетне промене у тактици (наставак). Позив на претплату.

Веројетне промене у тактици.

(Наставак.)

У боју има важнијих ствари, на које старешина треба да мисли, а не да постави први ил други батаљон (или чету) десно од трећег.

Па на нослетку и мирна практика има примера, који јасно показују тешке стране клањања нумери; само су се на те незгоде навикли, па их не виде. У место да би се на прилику четама зашло на десно и да се од један пут добију две линије ченних колона у новоме правцу, нужно је, као што је познато, рећи другој чети да заиђе на десно; и по том командовати: „по 2-гој чети промена фронта напред“ и за тим чекати док све три чете не изврше кружно кретање, да би заузеле према 2-гој чети оно исто положење, које су оне имале пре промене правца *) Је л' витак и прост оваки начин промене правца, није тешко видети. А што му не претпоставише начин који нешто више поменусмо?... Одговор јасан: из ропства пред нумером, с тога, да се прва линија

*) Батаљун је у две бојне линије, у свакој по две чете. У првој 2-га и 3-ћа у другој 1-ва и 4-га чета. Пр.

састоји из 2-ге и 3-ће (но никако из 1-ве и 3-ће на прилику) а друга из 1-ве и 4-те.

Кад би се признала независност чете од нумерације, још би се осим поменутих користи, добила и правила построја и строја би се могао тако уредити, да одељење једне чете на прилику, не би чинило неопходну промену баталијунскога разброја; при садашњој системи еволуција разброја се овај мора да промени — а што је веома важна. неупотребљивост особито у време ратно.

На послетку, могло би се желети, да се изостави једном то чудно разликовање предње и стражње врсте; војсци је лице тамо, од куд јој непријатељ иде, тако је захтевао Суваров.

И тако, у развијеноме баталијунском строју између чета да има међине; да се чете размештају независно од реда својих нумера; да четовође имају права по својој увиђавности мењати строја чети, чим ова не стоји у општој баталијунској колони; да нестане разлике међу предњом и стражњом врстом и на послетку да се расути строја призна за онакав, какав је он у ствари т. ј. строја неправилан. — ето то су измене у баталијунскоме правилу, које изазивају дух данашње тактике.

Све те измене расправљене су према првим трима тачкама мере, које смо више поставили *) погледајмо у колико ове измене одговарају четвртој цели — чувању од ватре. За ово има три средства: заклонити део иза каквога земљишнога предмета;

*) У почетку овога одсека VI.

узети тањи строј, и од времена на време покретати га час напред час натраг, да би сметали артилеристе у оцењивању угла подизања *)

Сва се ова средства могу веома добро употребити у системи, постројавања коју ми предлагемо. Доиста, кад се баталијун у четама размешта, много му је лакше ма и од чести само користити се најнезнатнијим заклонима. При томе малешни заклон природно ће изазвати четовођу, ако му предстоји пуцање, да узме такву колону, у које лице одговара размерама заклона. Ако се ово последње не догоди, он на против, развиће се и или ће рећи одељењу да легне, или ће предузети кретања. Ако је изабрати облик строја згодан за кретање и ако начелници на тај облик слободно гледају, — све ће се то вршити као по нагону.

Овде чујемо питање већине наших читалаца о овакој по видивоме идијлији: „а где ће се наћи те четовође, којих ће се толико ствар тицати и који ће толико бити кадри да усвоје оваку систему“! Одговарамо с пуним убеђењем: све четовође, које сад постоје, могу је усвојити за време једнога логора. Ми се сви жалимо на њихову равнодушност к ствари, на незнање тактичке азбуке: нема веће и страшније поруге. А учимо ли их ми тој азбуци? а стављамо ли их ми у таки положај, да би им се развила радозналост према тактичкој страни своје радње? Смели да помисли четовођа да размести своју чету (не говорећи

*) Може се такође одељење заклонити у неколико од ватре, ако легне; ал ово средство представља поуздане људе и снажнога старешину, који их вада у руци има.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.SR

већ о развијеном строју) бар у водној колони, кад остале стоје у полуводним? Зар се не би на њих са свију страна просуле муње и громови за такво самовољство? Одговор је, за пакост, један: да, не сме; да просули би се. После овога пита се: а што да га занимају тактичке особине облика стројних, кад се од њега не тражи то, већ да се математички у „потилак“ равња, да су од стојања и растојања истинита с тачношћу до корака? Он се и не интересује, и не зна, оно, што му је некорисно кад би га и знао. Човек даје оно, шта од њега траже: тако је он склопљен. Држе га на вежбању без примене на земљиште — он и познаје хитрине, која су на тим учењима нужне. А за тим кад га једном у веку изведу на маневру хоће да се скамене од чуда, кад виде да им се он не уме на земљишту да нађе, и да је неокретан, бојаљлив.... Треба се махнути те изворне системе образовања војске, по којој се на прилику данас не смеју да макну по земљишту, а сутра на против не ће смети не мицати се по њему: осим заплетања и збрке у појмима, осим апатије и бескрајних противу речја, овака система ништа више дати не може. И она то даје — мора јој се признати — у такој мери, да се срце крвљу облива. Не само баталијун, но по негда и читаве дивизије у резервном реду стајаху под зрнима као белега; и у главу не долази да се могу стотине глава спасти од неујне смрти, средствима тако прости-ма, да их дете разуме. Горко..... Пробише уши говорећи, како да се низ на земљишту распореди, као да он може бог зна како да трни, а заборав-

љају да заклоне густа одељења, из којих се од један пут односи по десетине људи.

Горе је заборављено да се помене један прекор и неодобравање које се управља против само-сталности чета: веле јединство баталијону несталие. Спољашње, формално — јесте. Али се брижљивије ваља старати о постижењу јединства унутрашњег, тактичкога, јединога правога у боју јединства, које се огледа не у осећању лакта, не у томе, да нос стражњег додира потиљак предњему, но на томе, да је сваки однегован у убеђењу, е помоћ другу треба ставити изнад личне опасности, изнад свега. То ће бити не мртво, механичко, већ живо, органско јединство, које иде из главе и из срца, а не из самокретно (аутоматски) равнога корака итд.

VII.

Пређимо на бојне редове више баталијуна у скупу.

Мисао, да се више баталијуна склапљу у јединицу вишега реда, од револуционских ратова, добила је ово решење:

1) Свакоме се баталијуну у општој линији остављало самостојно кретање и радња, наравно, у колико то дозвољава цел, коју треба да достигне цео одред и коју општи заповедник одређује.

2) Према овоме, испрекидана бојна линија доби преваге над непрекидном или Фридриховом.

3) У испрекиданој линији права помоћ долажаше само од одељења, што на траг стоје, а не од делова што су на истој линији десно и лево: дакле сваки

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

део бојне линије, хитајући мети морао је сасређивати све своје мисли и пажњу на то како да се надвлада непријатељ који у право пред њим стоји не осврћући се на оно што се ради десно или лево од њега. Са свим тако и делови тако зване 2-ге линије нису морали гледати на десно, ни на лево, већ право т. ј. на оно, шта се ради у деловима, којима су они одређени да помогну, јер се само при овоме услову може у време да да помоћ деловима бојне линије, како при јуришу на њих с лица тако и у прилици опкољаја и захвата.

Све ово црта савремени бојни ред двома цртама: 1) **испрекидана бојна линија**; 2) **тесна свеза** не по линији лица, као што је било за Фридриха, већ по управном правцу према њој, т. ј. **међу сваким делом бојне линије и непосредно за овим — делом, што је постављен као поткрепљење**. С тога је и тактика названа управном. Било би излишно доказивати, колико је се овим размештајем раширила предузимљивост заповеднику одељења, и колико је ова тактика искочила над оном, у којој по једини заповедници морадоше се бринути о правилности и непрекидности линије, у којој се система веома непаметно спусти чак до „линејности,“ која пре свега захтеваше строгог равњања од чланова *) што једну линију састављају. У наполеоновом облику признавало се једно равњање —

*) За овај појам Руси су устанили реч звено, а ми ћемо члан, и под овим ћемо разумевати део у бојном реду, који се са већим или мањим међу простором размешта према суседним деловима. Дакле у већим бојним размештајима то ће бити баталијони, ма у каквој строју били. У бојном реду свакога баталијона члановима ће се звати чете. Пр.

по предњима. т. ј. оно које је у Руса Суваров препоручивао. Са гледишта механичке стројности кретања, овако је равњање — грубо*) по са гледишта душевних начела, која руководе човека у боју, оно је једино разумно и умесно.

Пренесимо ову кратку карактеристику бојних распоређаја, што се уведоше под наполеоном, на савремене појмове, о постројењу знатних гомила: из сравњења увидеће се шта у овима треба променити а шта са свим одбацити.

Да би се навикла и војска и њене старешине на кретање гомилом добро је оставити садашња правила удешена као упут, по коме ће се већбати у куп неколико баталијона; но при овом би се желело, да се строго одвоји учење чисто стројно од већбања, које се чини са ма каквом тактичком цељу.

Што је пак нужно тако раздељење појамно је: стројно већбање у право има цел да покуша баталијун у знању баталијунскога правила и у томе, да ли се он уме поставити према своме суседу лако т. ј. не сударајући се и не растурајући се. Савршено је појамно, ако начелник у овој намери оцењивање, узме сам командовање за прелажење из строја у строј итд. У ствари он при томе не ради бригадно или дивизијско учење, већ већбање неколко баталијона у један пут (по баталијунском правилу) да би само уштедио време, као што је већ речено.

Али кад се већба са ма каквом тактичком сврхом ово се никако не може у виду имати: при овоме

*) И то толико, да ако је стројноме већбању ко изашао нешто више од дела за управљање, њега су одмах на траг турала а не да сву линију напред поврну.

брига вишега начелника о строју свакога дела, била би брига неразумна, сићушна и дакле, недостојна његовоме позиву: неразумна с тога, што готово нигда у боју не ће бити прилике, која ће захтевати савршено исти строј у свима члановима бојне линије; сићушно с тога, јер начелник од више баталијона треба да се брине о општем облику бојнога реда своје делу, о одређивмњу места деловима својим а не о томе, у каквоме ће реду радити овај или онај баталијун. Мислити о овоме последњему ни узми ни остави значи узети на се улогу баталијунскога старешине, значи чинити онако, као што су у добро старо доба чинили неки начелници, што имађаху времена на општим вежбањима примећавати неправилно стајање коме од простих војника. Човек није у стању да својом снагом све обима и с тога чим само почне узимати улогу нижих старешина, он без сумње губи из вида свој прави посао.

Ево с чега вежбања чисто стројна треба да се одеде од тактичних. У првима рејимента, бригада или дивизија у право*) ишчезавају, и има само баталијона; старији начелник промеће се за неко време у баталијунскога старешину, да им види само њихову баталијунску технику, баталијунске старешине губе своју самостојност, јер се промећу ни у шта друго но у оруђа, што понављају команде вишега старешине.

У осталом и стројна вежбања, желело би се да се угледају на начела управне а не линијске тактике. Тако на прилику, не би требало захтевати стро-

*) Једном речи све подразделе, који прелазе величину једнога баталијона.

рога равњања од делова, што састављају линију, јер равњање има важности за људе из једнога одељења у густоме строју, ал не у скупу више делова. За једно одељење у густоме строју равњање је потребно с тога, што је оно одређено да удара што више укупно, т. ј. једнодушно и у исти мах. Но и у једном делу само Суваров захтеваше равњање не на десно или лево, већ по средњима; код њега се није равњало по ономе, што стоји на извесној тачци строја, већ по ономе, који је најдаље отишао напред: ето, то је једино равњање достојно боја.

Још с већим основом треба одобрити ово начело равњања, кад се ствар тиче неколико делова укуп. Једновременост јуриша неколико делова, не може се тако разумети као једновременост јуриша људи из истога одељења, већ и с тога, што неколико баталијуна заузимају више места: појамно је, ако се делови, што стоје један од другога рецимо за 300 корака (најближе на 150 корака) крену за јуриш к положају десет секунда раније или касније један од другога, јуриш ће и опет бити једнодушан и у исти мах. *) Десет секунда преведени на даљину чине 20 корака! Треба приметити, да не ће ни које одељење из линије остати 20 корака, а на мирним учењима броји се као погрешка и пет корака неравњања. И после свега овога, зар није јасно, да тражење идеалнога равњања; у прилици, коју расправљамо, значи стешњавати војску не само без

*) Тај јуриш само онда не би био једновремен, кад би непријатељска војска могла тако хитро помоћи до себе нападнуто одељење и вратити се на траг да дочека јуриш од одељења, што десет секуната доцније долазе; ал то је очевидно, немогуће.

хасне ствари, но, као што ћемо одмах видети, баш на штету.

Сад се по правилима испрекиданог облика бојног реда. бој не чини више линијама, као што се чинило за Фридриха Великог, но се распада на неколико појединих бојња, који се бију око важних места положајевих. Војска се на тим тачкама удара лицем о лице, на осталима држи се у претећем положају, но по даље, да би се избегао некорисни губитак од ватре, дакле равњање би само увећало губитак.

При том, навика на строго равњање у мирно доба по „управитељној части“ узрок је те у ратноме нема предузимљивости у начелницима одељења, јер, навикнути да се згледају на део равњања, они ће кат кад пропустити згодне прилике, у којима би могли туђи непријатеља непосредно или који је на противној страни, — а то с чега? Због равњања... Ако је неразумно захтевање да се стрелци у растутоме строју равњају, то ће се у толико мање моћи оправдати жудња да се точно равњају међу собом батаљони па и чете, које су кат кад једна од друге по сто корака удаљене.

Из свага овога што смо до сад рекли, лако се могу поимити закључења: почем одељења треба само да у главноме слажу своја кретања и радње, захтевање строгога од њих равњања не само не правда се никаким бојним начелима, но га са свим одбацују. Може ко рећи, да се таким начином са свим одбацује значај дела за управљење („управитељна част“) и да се не могу избећи растурања и судари у линији. Прво, растурања и кидања 10-20

корака у линији, у којој су чланови знатно раздвојени, нису растурања; што се сударања тиче, при размештају сваке чете за се, свога не може бити, ал баш ако би га и било, то је веома слабо; друго, са свим је немогуће сударање и међусобно насртање, чим само нестане равњања по линији, јер се при овоме, у место сударања, може само једно догодити — да неколико редова једнога одељења могу за који час доћи иза или пред крилом суседнога дела, што се може узети као случај здавања, које се и сад дозвољава.

Па кад би нестало точнога равњања добио би се још један веома важан услов — сваки би се део научио да при кретању не звере лево или десно, као у мирно доба, већ право пред собом, као што то у боју треба. И неће потребно бити да се одређује део за управљање; но ће се гледати, да се крупним јединицама бојне линије одреде тачке управљања напред, на линији управној према њиховоме лицу. А баш је у боју ово последње средство за достизање правилности у кретању добро, јер оно привлачи пажњу војске на непријатеља и показује јој мету, којој треба она да хита. У команди „равњање по томе и томе баталијуну, кораком марш“ нема ни спомена о цели и пажња одељења и старешина одваја се од непријатеља, а не управља се на њ.

И као зависно од свега до сад реченога, одређивање начелника линијама, јесте обичај, који ни најмање не одговара духу најновије тактике; много је паметније одређивати начелника по управномом правцу к линијама, т. ј. над неким бројем де-

лова прве бојне линије и деловима друге, који им одговарају.

Заједно с тиме и сами термин друга линија треба заменити другим: резервице *) бојне линије. Ко говори друга линија, тај је разумева као нешто цело, које има општу свезу по лицу, док међу тим, као што је горе објашњено, та је свеза по линији не само некорисна но и штетна, јер руши другу неопходљивију свезу — међу сваким делом прве и њему одговарајућим делом у другој линији. Ова је свеза још и с тога потребна, што од ње зависи брзина и смелост потпомагања одељења у бојној линији Сваки баталијун, који се броји као део друге линије, не сме без заповести да се крене у помоћ борцима у бојној линији; и другаче, ако се он броји само као резервица онеме напред, он је већ тим самим обвезан да помаже друга у бојној линији, па и не чекајући заповести.

Заједно с тиме, на баталијуне треба однети оно што је речено о четама у баталијуну: свакоме баталијунскоме старешини треба оставити да сам избира онај строј, који му се по околностима најбоље учини. Старијим заповедницима остаје дужност, једино достојна њих, да у боју — дају општи правац и облик реда своје делу, и да одређују начелницима одељења мете, које имају да постигну, ал никако форму строја.

Дух линијске тактике, који веје (као што је речено) у свима стројним занимањима, узрок је што се препречаваше оно, што не стоји под правилска

*) При овоме називу треба се сетити оне наше примедбе у чланку „Положаји,“ што у „Војину“ излази. Пр.

одређивања: узрок је, што посташе тако звани основни, бојни и резервен ред.

Шта је то у опште бојни ред одељења, особито више или мање знатнога? Да ли је то извесан облик размештаја људи само, не гледајући на околност, или је то на против, послерак савршенога поимања околности, која се узимље у рачун, т. ј. земљишта, положаја свога и противничкога, особина своје и његове војске, особина заповедника, који вам је непријатељ, на послетку послерак непредвиђених прилика, које се појављују у тренутку судара и које заједно с њиме изумиру? Без сумње, последњи ће поглед бити паметнији од првога. После тога појамно је, да су према бескрајно разновидним околностима боја, и бојни редови бесконачно разновидни.

И доиста: може ли се једном за свагда одредити правилом, колико ће се из одреда одвојити за бојни део, колико за резерву? Не може: то увек одређује земљиште, особине противника и остала дата околности и на послетку цел, коју треба извесни део бојнога реда да постигне. Рецимо, ви бисте хтели да јуришате десним крилом, а да оставите лево у пасивно-браничком положају: иза деснога крила, може бити, требаће (то зависи од величине отпора који се очекује) да се постави не само једна но две а и више линија засебних поткрепљења; иза левога крила — ни једну *.) Рецимо положај је дугачак; ми смо намерни бранити се, противник или по личним особинама, или по нашем положају, како му драго, еле не може да нас одмах нападне и цео бојни ред растеже се у једну линију са слабом

*) Десно и лево крило бојнога реда Наполеоновога под Фридрихландом.

резервом или баш и са свим без ње *.) Рецимо, наша је војска у многومه слабија бројем од противника, али не уступа бојним особинама: и треба тада да се нађе, такво поље бојно где не би непријатељ могао да једновремено употреби своје силе, већ где је принуђен да пушта у бој део по део: бојно се поље преноси у теснаце — по видивоме најнезгоднија места за борење — и бојни се ред промеће у неколико путних колона, у којих се само чела боре**)!

И тако, сви облици, почињући од најдуже по лицу до најрастегнутије у дубину, једнако су згодни и законски **на своме месту и у своје време**. Пита се после овога, да ли се може мислити на таки облик који би био згодан **у свако доба и на свакоме месту**? Изгледа нам, да је одговор на ово питање јасан.

Веле, основни је ред само приправни. Тешко је у томе тим, што у мирно доба узет у правила, постаје обвезан за свакога и сваки га зна; па мало је само то: значај његов збришу дугом практиком. Следи су појамне: почем се у исто доба бесконачна променљивост бојнога реда у мирној пракцици не уништава, **припремни промеће се у једини бојни ред**. Свака радња, која се често понавља, оставља у души човечијој свој тип, који он (т. ј. човек), наравно, гледа да производи у оним приликама, за које је тај тип одређен. Од туда се може десити, да се у боју почну начелници бринути не толико о размештају војске према цели, која се има

*) Војни ред Ланов под Фридландом до доласка Наполеоновога; бојни ред Мак-Махонев под Солферином у почетку боја.

***) Наполеон код Арконе.

да достигне, према земљишту и особинама противниковим, колико о томе, како ће да построје војску у навикнути основни ред, ма да се он ни најмање не слаже са поменутиим условима. Ко познаје страшну снагу навике, тај ће пристати, да то тако мора бити, а никако другаче. А на што ће на послетку морати довести основни бојни редови? На савршено уништење личне умовне радње и самостојности човека, а на место тога у његовој памети појављује се само један цртеж и несвесно стремљење да се оствари он па био добар или не био.... Заједно с овим образовање се олакшава у ужасноме степену, јер се мисао појављује, при извршењу свега овога, са некорисном снагом. За пакост, у боју, са немања те некорисне из мирнога доба снаге, жестоко бију, јер се тамо не може ни корак учинити, ако се не мисли.

Својим радњама у 1859 и 1866, Аустријанци дадоше томе жалосне сведоџбе: уверени у своје **две линије с резервом**, као у такву форму, коју само треба постројити, па да се непријатељ потуче, дођоше као што је познато, на са свим обратни последак. А међу тим, то је доиста, највиткија форма, **ако се на њу гледа не мислећи на околности.**

Што је речено о основном бојном реду, то исто треба рећи и о основном резервном реду, т. ј. ако се не ће, да се он обрати у једини ред размештаја војске у резерви, — **треба га одбаци.** То довољно сведочи прилика резервнске дивизије под Инкерманом, која, дошав под кишу од зрна, тако и остаде у густој гомили, и никоме не дође у памет да је преведе или у две линије са знатним растојањем или у једну, те да се умали штета од ватре.

(Наставиће се.)

Кроз који дан, и „Војин“ ће да наврши пет година, како излази.

Ако сад узмемо у рачун свуколику војничку књижевност нашу, ми ћемо видети, да сам „Војин“ запрема половину њену (ако је не премаша), јер је он за ових пет година дана дао својој публици и војничкој књијници пет повећих књига, или 180 и неколико печатаних табака војничка разноврсна садржаја са многим сликама.

Према снази, коју је он имао на свом расположењу, и према тешкоћама, какве сваки нов предузетак неизоставно прате, ми опет можемо да будемо с њиме задовољни; а да буде што бољи и савршенији, то сам „Војин“ жели више, него ико други.

Али је „Војин“ и на концу пете године, још у своје почетку, јер је цела књижевност наша, јер је цела држава наша тек у свом почетку. С тога нам је баш и дужност већа, да се озбиљно и без прекида посла дајемо и држимо. Још ми немамо све што нам треба, још ми трпимо јаке оскудице у свакоме правцу.

„Војин“ жели да уђе у шесту годину. Помајимо га, негујимо га, издржавајмо га, јер нам треба, и може нам користити. Он је мален и нејак; но до нас стоји, па да порасти и ојача.

Он ће и за 1869-ту годину излазити као до сад три пут у месецу на табаку, и стоји на годину 60 гроша или 6 фор. без поштарине, а на по године 8 цванцика или 4 фор. са поштарином.

Пријавити се ваља до Божића и новце треба послати управо у Београд на

Уредништво „Војиново“.